

El Crist de nou crucificat

He adquirit mals costums ?que Déu em perdoni? què haig de fer per corregir-me'n?

"Kazantzakis, a la seva autobiografia inacabada, ens explica com, a la Creta de la seva infantesa, el veí turc, pare d'una nena amb qui jugava sovint, podia, d'un dia per l'altre, participar a la matança de cristians que seguia indefectiblement un alçament. Kazantzakis, que veia des de casa, on s'havia tancat amb els seus durant els dies de matança, com els veïns rentaven a la font de la plaça els ganivets tacats de la sang d'altres veïns, no va deixar mai d'explorar la relació, complexa i ambigua, entre dominadors i dominats, i la llibertat, o més aviat la lluita per la llibertat, inseparable per Kazantzakis de la set de justícia, recorre d'un cap a l'altre tota la seva obra?. Ho explica el traductor Pau Sabaté.

Joan Sales el 1959 va traduir el llibre *El Crist de nou crucificat*. Ara que fa trenta-cinc anys de la mort de l'escriptor català, Club Editor (<https://www.facebook.com/ClubEditor/>) en publica una nova edició revisada per Pau Sabaté. La novel·la està situada a Likóvrissi, un poble de grecs cristians sota domini turc, a principis del segle XX. Cada set anys, per Setmana Santa, s'hi interpreta un Misteri en què els paisans fan de Crist i d'apòstols. El pope els allibera perquè s'impregnin dels seus papers: es tracta de llegir un xic, no gaire, els Evangelis i de fer una vida decent mentre preparin la Passió. Però la gràcia del text s'encomana a la viuda de vint anys que es prostitueix, al pastor que baixa de la muntanya, al cafeter i al marxant... Ella és Magdalena, ell Jesús, els altres Jaume i Pere; un sentiment nou els uneix com els dits d'una mà. I quan al poble arriba una corrua de gent famèlica que ha sobreviscut a una matança, aquell sentiment els dicta de plantar cara als notables que volen treure's de sobre els refugiats.

La set de justícia que mou els seus personatges és la mateixa que va moure la vida de l'autor. L'Església ortodoxa el va declarar sacríleg i el jurat del Nobel li va negar nou vegades el premi. Tot i així, s'ha convertit en un dels escriptors més llegits del segle XX. ¿Aquesta novel·la, que passa tota ella en un poblet perdut al fons de l'Anatòlia, un racó de món oblidat de la resta de l'univers, és potser la més universal del nostre segle?, escrivia Joan Sales. En llegim un fragment.

Foto: Catorze

A la tarda, els tres apòstols escollits i en Manollós se'n van anar pel camí que duu a l'estany de Voidomata, no lluny del poble, a fi de passejar i esbravar-se xerrant. Cercaven la solitud, el silenci efusiu i la conversa tranquil·la perquè sentien tots quatre un estremiment dolç i místic com si haguessin combregat.

Esvaït el plugim, els arbres i les pedres relluïen, i se sentia l'olor de la terra molla. Un cucut cantava, alegre i burleta. El sol, com un gran senyor, havia endolcit la seva força i acariciava calmosament la terra. Tot era tendre i serè. Algunes gotes tremolaven encara a la punta de les fulles; el món reia i plorava dins l'aire humit de després de ploure.

Durant una llarga estona, els quatre companys caminaren en silenci. Després es van ficar pels senderons humits que divideixen els horts; els nespres estaven florits i, entre el fullatge verd fosc, brillaven les flors dels llimoners. Com si Crist no hagués encara ressuscitat, tota la terra, carregada de flors i de llàgrimes, flairava. Bufava un vent suau, un d'aquests vents tebis que reanimen la saba; totes les branques, fins les més petites, s'inflaven exultants.

En Kostandís va ser el primer de trencar el silenci:

-Quina càrrega més feixuga ens ha posat el pope a les espatlles! -digué a mitja veu-. Que Déu ens ajudi a portar-la com cal. Recordeu que la darrera vegada va ser mestre Kharalambis qui va fer de Crist, home de bé, bon pare de família. Però tant volgué seguir les petjades de Crist, tant bregà tot l'any per ser digne de portar la creu, que al capdavant es va trastocar. El dia de Pasqua es va cofar la corona d'espines, es carregà la Creu i, abandonant-ho tot, se'n va anar al monestir de Sant Jordi de Sumelàs, allà lluny, a Trebizonda, a fer-se monjo. Va ser la ruïna de la seva família, la dona morí d'enyorança, els nens hagueren de demanar caritat... Manollós, et recordes de mestre Kharalambis?

En Manollós callava. Escoltava les paraules d'en Kostandís, però el seu esperit estava absorbt en meditacions; se sentia un nus a la gola, no podia parlar. Allò que havia desitjat quan era nen, durant tantes nits, assegut als peus del seu superior el pare Manassís, que li explicava les vides i miracles dels sants, ara Déu l'hi concedia. Seguir les petjades dels màrtirs i dels sants, renunciar a la carn, fer-se matar per la seva fe en Jesucrist i entrar al Paradís amb els instruments del martiri: la corona d'espines, la creu i els cinc claus...

-¿Vols dir que nosaltres també ens trastocarem? -digué en Mikhelís, somrient burleta, però en el fons amb una vaga inquietud-. ¿Vols dir que ens ho creurem, que som apòstols? Que Déu ens empari!

-No se sap mai... -murmurà en Iannakós, movent el cap cremat pel sol-. Al meu parer, l'home és una màquina delicada que s'espatlla amb gran facilitat. N'hi ha prou que un cargol s'afuixi...

Havien arribat a l'estanyol i es deturaren. Damunt l'aigua verdosa, entre atapeïdes canyes, nedaven alguns ànecs silvestres. Dues cigonyes emprengueren el vol i passaren lentament sobre els seus caps. El sol es ponia.

Com absents del món, miraven el petit llac perdut entre les ombres; el miraven, però no el veien. El seu esperit era lluny, entre vagues i desconegudes angoixes. Callaven. Per fi, en Iannakós digué:

-En veritat, Kostandís, la nostra feina és difícil, és dura. He adquirit mals costums -que Déu em perdoni- què haig de fer per corregir-me'n? ?No enganyis en el pes, no obris les cartes...? El pope es pensa que és fàcil! Si no escatimes en el pes, ¿com vols guanyar diners, i arribar a ser algú algun dia? Si no llegeixes les cartes dels altres, encara que només sigui per damunt, ¿com ho faràs per distreure't? Vaig agafar aquest costum després de la mort de la meua dona. No per fer mal a ningú, Déu no ho vulgui!, sinó perquè m'ensopia. No tinc altra distracció que aquesta, fora del meu ruquet, que Déu el beneeixi. Ell i les cartes són tot el meu goig! Quan torno al poble, després de les meves corribandes per la comarca, em tanco a casa, poso aigua a bullir i amb el baf desenganxo els sobres. Llegeixo les cartes, xafardejo el que fan uns i altres, torno a enganxar els sobres i l'endemà les reparteixo. I ara, ja heu sentit què m'ha dit el pope! ¿No sabeu que no li és fàcil al corb tornar-se colomí? Així Déu em perdoni!

En Mikhelís es cargola el bigoti negre i somriu, cofoi... Ell no roba, no xafardeja els secrets dels altres, el pope no ha trobat res a reprotxar-li; està orgullós de si mateix. Treu la petaca, la fa circular; cada un cargola un cigarret ben gruixut i atapeït. Els encenen, aspiren el fum; això els calma.

En Mikhelís no es pogué contenir:

-A mi el pope m'ha dit que no em vol canviar cap dels meus costums, que tal com són no deshonraré l'apòstol.

A penes dites aquestes paraules, envermellí de vergonya; però ja no podia recollir-les.

En Manollós el mirava amb severitat. De primer pensà que no havia de replicar-li; en Mikhelís era el fill del seu amo, certament; però recordà que ara ell no era solament en Manollós, sinó una cosa més fonda i més gran. Això li donà coratge.

-De totes maneres -digué-, qui sap, amo, si la teva senyoria no hauria d'esmenar també no pocs dels seus costums. No menjar tant, per amor d'aquells que passen gana en el poble; no vestir amb tant de luxe, calces de vellut, armilla brodada, polaines sempre noves i enllustrades, i pensar més en aquells que a l'hivern tremolen de fred perquè no tenen prou roba; obrir alguna vegada les portes del celler de casa teva per donar alguna cosa als pobres... Tu tens més del que cal, lloat sigui Déu!

-¿I si el vell ensumés que dono als pobres? -aventurà en Mikhelís amb por.

-Ja no ets un nen, ja tens vint-i-cinc anys, ets un home fet -respongué en Manollós-. A més, per damunt del teu pare hi ha el Crist, el veritable pare, l'únic que mana de debò.

En Mikhelís es tombà admirat cap al seu mosso; era la primera vegada que gosava parlar-li d'aquella manera... ?Li hauran pujat els fums al cap perquè l'han fet Crist. Hauré de dir al meu pare que li recordi qui és...?, i llançà nerviosament el cigarret.

-Caldrà comprar un Evangeli -digué en Kostandís-, vet aquí el que penso. Hi trobarem el camí que hem de seguir.

-A casa n'hi ha un de molt gruixut -digué en Mikhelís-, el de l'avi. Enquadernat en fusta i pell clavetejada. Són unes tapes com les portes d'un castell! Fins té sivelles, i es tanca amb una clau massissa. Quan l'obres, t'afigures que obres una gran ciutat murallada. Podríem reunir-nos cada diumenge a casa, i el llegiríem plegats.

-Me'n caldria un a muntanya -murmurà en Manollós-. Fins ara, m'ensopia tant, tot sol! Prenia bocins de fusta i amb el ganivet feia culleres, bastons, tabaqueres, imatges de sants, figures de cabra i tot el que em passava pel magí... Perdia el temps, ara ho veig. Però ara...

Callà i durant una llarga estona estigué pensívol.

-I a mi -digué el marxant-, quan vaig pels pobles amb el ruquet i m'assec sota un plàtan a reposar una estona... Direu que hi entendria poca cosa; però per poc que fos, sempre em faria profit!

-Jo en tinc més necessitat que tot vosaltres -engegà en Kostandís-. Quan la meva dona comença a escridassar i em poso frenètic, m'asseuria en un racó i obriria l'Evangeli per calmar-me. I m'aniria dient a mi mateix: tot el que he d'aguantar, pobre màrtir, ¿què és en comparació de la passió de Crist? Ja em perdonaràs, Iannakós, però per molt que sigui germana teva, és insuportable. Una vegada volia arrencar-me els ulls amb una forquilla. I no fa pas gaire (com que era abans d'ahir), va prendre el tupí on bullia el puré de guixes i m'empaitava per casa volent-me'l posar per barret. Jo em preguntava: ¿em matarà ella a mi o la mataré jo a ella? D'ara endavant, llegiré l'Evangeli, i que cridi tant com vulgui!

En Iannakós es posà riure:

-Pobre Kostandís -replicà-, Déu sap si et compadeixo. Però tingues paciència. El matrimoni és una rifa. Aguanta la que t'ha tocat i calla.

-El pitjor -afegí en Kostandís -és que no sé gaire de confegir les paraules. Salto d'una lletra a l'altra.

-No té importància -assegurà en Manollós-. Al contrari. Així llegeixes una síl·laba i ja entens tota la paraula. Per altra banda, els apòstols eren gent senzilla, sense instrucció; molts d'ells eren

pescadors d'ofici.

-¿Sabia de lletra l'apòstol Pere? -preguntà ansiós en Iannakós.

-No ho sé -respongué en Manollós-, no ho sé pas, Iannakós. Ho preguntarem al pope.

-Caldrà preguntar-li també si venia els peixos que pescava o si els regalava als pobres -murmurà en Iannakós-. Perquè jo ja m'afiguro que no escatimava en el pes, però ¿els venia? Vet aquí la cosa. ¿Els venia o els regalava?

-Caldrà llegir també les vides dels sants -proposà en Mikhelís.

-No, això no -protestà en Manollós-. Nosaltres som gent massa senzilla; ens fariem un embolic. Jo, quan vivia amb els monjos, en llegia algunes i de poc que no perdo el seny. Deserts, lleons, malalties espantoses, lepra: el cos se'ls recobria de pústules, els cucs se'ls menjaven de viu en viu, o bé la pell se'ls tornava dura com la closca de les tortugues... Altres vegades la temptació venia en forma de dona jove i... No, no! Prou feina tenim amb l'Evangelí.

Caminaven a poc a poc al voltant de l'estany, entre les ombres que envaïen el paratge. Era la primera vegada a la vida que parlaven d'aquelles coses. Era com si els hagués brollat a dins una deu nova d'aigua fresca que maldés per esmicolar la closca vella i dura i manar lliurement. Donaven tombs i més tombs a les estranyes paraules del pope Grigoris: ¿Que l'Esperit del Senyor bufi damunt vostre!? Perquè pogués bufar, l'Esperit devia ser, doncs, com un vent. ¿Un vent calent que infla la saba, com el d'aquesta tarda, humit i tebi aquest alè que fa borronar les rames? ¿Serà l'Esperit un vent com aquest que bufa damunt les nostres ànimes?

I els quatre companys reflexionaven, s'interrogaven ells mateixos, s'esforçaven a comprendre. Però cap d'ells no ho volia preguntar al seu veí; era estranyament suau sentir-se estenallat per aquella inquietud secreta.

Llarga estona van estar-se sense parlar, mirant el capallard en silenci. L'estel del vespre espurnejava arran d'horitzó. A les vores del llac, les granotes ja raucaven. A l'esquerra s'enlairava, submergida en l'ombra, la Muntanya de la Verge, verda i plàcida, on en Manollós tenia el seu orri i pasturava els bens del seu amo. A la dreta, la muntanya feréstega, la Sarakina, passava del violeta al blau fosc, i les nombroses cavernes que s'obren en els seus cingles es veïen negres com goles de llop. Però en el cim, on encara tocava un últim raig de sol, brillava la capella del profeta Elías, bastida damunt d'enormes roques, que havien emblanquinat feia poc i es veïa blanca i minúscula com un ou.

A la terra baixa, entre les canyes, les cuques de llum il·luminaven la panxa i brillaven d'aquí d'allà, pacients, plenes de desig, i esperaven.

-Es fa de nit -digué en Mikhelís-, entornem-nos-en.

Però en Iannakós, que anava davant, es deturà de sobte; s'havia dut la mà a l'orella i escoltava. Una confusa remor de passes, com de molta gent que marxa, se sentia al lluny; era una borinor seguida, com la d'un eixam d'abelles; de tant en tant, una veu profunda i potent semblava donar ànims o donar ordres.

-Ei, vosaltres, mireu! -exclamà en Iannakós-. Quin formiguer és aquest que s'escampa per la plana? Sembla una processó!

Obrien desmesuradament els ulls per distingir alguna cosa en aquella fosca. Escoltaven en silenci.

Un llarg seguici d'homes i dones es desplegava entre els camps de blat i a través de les vinyes.

Semblava que corrien; probablement havien vist el poble i cuitaven.

-Escolteu! -exclamà en Mikhelís-. Diríeu que canten salms.

-Més aviat sangloten -replicà en Manollós-; jo sento sanglots.

-No, no! Són salms. Canten! Calleu, aguanteu-vos el respir i ho sentireu com jo. Immòbils, escoltaven. Enmig de la calma del capvespre, van sentir, clar, triomfant, l'antic himne bizantí: ?Senyor, Senyor, salva el teu poble!?

-Són cristians, són germans nostres! -exclamà en Manollós-. Anem a donar-los la benvinguda!

Tots quatre es van posar a córrer al mateix temps. L'avançada d'aquell seguici ja havia arribat a les primeres cases del poble. Els gossos es plantaven ran dels camins a lladrar furiosament; les portes s'obrien; les dones sortien al lllindar, els homes acudien amb la boca encara plena. Era l'hora que la gent de Likóvrissi té costum de sopar, asseguts a terra al voltant de la taula baixa, amb les cames encreuades. Sentint aquell càntic, aquells sanglots, aquella remor de passes, s'havien alçat d'un salt. Els tres apòstols i en Manollós arribaven.

Les últimes resplendors crepusculars il·luminaven encara les cases dels carrerons d'aquell cantó dels afores. El seguici s'anava acostant. Es distingia netament, al davant seu, un pope de cara colrada, flac, d'ulls negres flamejants sota un esbarzer de celles, i amb una barba esclarissada i punxeguda, totalment grisa. Estrenyia amb els dos braços contra el pit un gran Evangeli de feixugues tapes de plata cisellada, i duia posada l'estola. A la seva dreta, un gegant de bigotis negres i caiguts sostenia l'estendard de l'església, un Sant Jordi brodat en or. Darrera seu, cinc o sis vells molt magres portaven ben dretes unes grans icones. Després seguia en tropell la multitud d'homes i dones, amb els nens que cridaven i ploraven. Els homes anaven carregats de farcells de roba i eines: pales, pics, cànecs, falçs; les dones carretejaven bressols, olles, pasteres.

-Cristians, ¿qui sou, d'on veniu i on aneu? -cridà en Iannakós aturant-se davant del pope en el moment en què aquella multitud començava a escampar-se.

-¿On és el pope Grigoris? -replicà el vell en veu ronca-. ¿On són els notables?

I girant-se cap als veïns que havien acudit a veure'ls, sorpresos i neguitosos, els digué:

-Som cristians, germans meus, no tingueu por; som cristians grecs perseguits. Aneu a buscar els capítosts del vostre poble, que he de parlar-los. Feu repicar les campanes!

V?deo: https://www.youtube.com/watch?v=xSI_5Gm2zI8

Nikos Kazantzakis

***El Crist
de nou
crucificat***

Versió catalana de Joan Sales

CLUB EDITOR

El Crist de nou crucificat

© 1ª edició grega: 1954

© 1ª edició catalana: 1959

© 1ª edició en aquesta col·lecció: 2018

© traducció de Joan Sales revisada per Pau Sabaté